

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.99

12-88

1904

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՆՑ

Մ Ո Ւ Ս Ա

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊՈՒՄ

ՆԻԱԳ ԵՐԿՐՈՐԳ

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան Կ. Թաւարթշիլումէի, Մերզէհակոյա փող. ա. № 1.

1904

891-99

Թ-88

85135
p-88

13 JUL 1914

88-

Ն Ի Ա Պ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Պ

II

Սակայն ոչ փառք, ոչ ուխտանա
 Եւ ոչ պարսաւ մարդկային
 Չը յուզեցին իմ անտարբեր
 Ու երգասէր Մուսային: ԲԱՆՈՒՄ
 Երգում է նա որոշ ժամին,
 Ոգևորում ինքն իրան.
 Գլուխն ապա հանդիստ կախում,
 Մատնում իրան լուսթեան: ԶԱՄԱՆ ԵՎ
 Իբրև բախում կանգնած աշուղ՝ նայած
 Նրևազում է տաւիղը, զորոյի բնանմ
 Ապա գնում ու հեռանում, այցո բնանմ
 Ընտրած արգէն շաւիղը: ՃԱՆՅՈՒՄ ԵՎ
 Նորա առաջ բուննի տատակ: ԵՆՈՐՈՒՄ
 Կամ թէ վարդ ու նունուֆար— մզզ՛
 Միւնեո՛ւն է. պիտի գնայ, մայանաճճ
 Երթալ նա իր ճանապարհ: ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 ԳՅՈՒՄ ԳԵՐՈՒՄ, ԵՎ ՉԱՅՈՒՄ
 ԳՅՈՒՄ III ԵՎ ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 ԳՅՈՒՄ ԳՅՈՒՄ, ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Գոպետներէ համար չէ նա մը սցզզ
 Երգեր տալիս աշխարհին. ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Պարսաւներէ համար չէ նա մը սցզզ
 Չարկում ոսկէ իր լարին: ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ

Պարսաւանքը և գովեստը այս ձևով
 Անցաւոր են աշխարհում. ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Շուտով անհետ չքանում են ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Ու յաւիտեան մոռացում: ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Սակայն ե՛րգը... Օ՛ր, նա ընդմիջտ
 Մնայուն է, հիմնաւոր. ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Նա աշխարհում անմոռանց է,
 Տևողական, դարաւոր:
 Եւ այդ երգի, միայն երգի
 Համար է նա միշտ երգում. ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Կըքի ձայնը շուտ կը լռի— ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Երգը կ'երգւի աշխարհքում: ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 ԵՎ ԲՆԱՆՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Իտալիայի փրփրաղէզ ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Ծովի ափից հեռաւոր, ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Ուր կանգնած է՝ փարոսի պէս՝ ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Սուրբ Ղազարը փառաւոր— ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Խրախուսական մի ձայն հնչեց, ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Որ հասնելով Արարատ, ԳՅՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Յնցեց տեղից աստուածաբան ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Կարապետին անարատ: ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 (Թէ որքան է նա անարատ— ԵՎ ԲՆԱՆՄ
 Միայն զիտէ այդ Աստուած. ԵՎ ԲՆԱՆՄ

Գոնէ այստեղ այդ բանքը լուսարար
 Յանգի տեղն էս գործը շաճաւ (Գործը շաճաւ)
 Բայց այս թողնենք... կարիքը չը կան
 Ձայրացնելուն սագերին. մամուլայ մի
 կարիքը չը կայ լիշել այստեղ հարկաւ
 Մեր պանծալիկ հայրերին: Եւ մայրս
 Գէ, սկըբիր, երգիր, Մուսն, դանա
 Երգիր երգրդ ընդհատաւ. ան վգր
 Ժամանակ է. շարունակիր զի գրգ
 Երգրդ սիրաւ ու առաւ:
 Երգիր, Մուսն, երգրդ երգիր,
 Էլ մի նայիր աջ ու ձախ.
 Շարունակի՛ր պատմութիւնըդ, իստ
 Առաջ գնան դուրանվախ: Երգիր
 Որքան կ'ուզենք թող սեազրուի զի
 Ազգաւները կրկան. ցգարա, Բ ցգտմ
 Դու անվհատ առաջ գնան, սաստայց
 Շարունակի՛ր քո ճանպան: Եւ մայր
 Բայց աշխատի՛ր, թէ կարող ես, քմ
 Քար չը նետել այսուհետ: Եւ մայր
 Ի՛նչ գործ ունիտ սե աղաւելի զի
 Կամ թէ փքուն սագի հետ: Եւ մայր

Միջոցով ՎԻ
 Նախկին երգում խեղճ Տ. Յ. ին
 Անւանեցիր իմաստակ,
 Համալսարան աւարտողին
 Սսիր՝ թերուս ու գրչակ...
 Նա դայրացաւ, նա փրփրեց,
 Լուտանք թափեց քո գլխին,
 Հանեց ծոցից իր զիպոմբ
 Եւ ցոյց տրւաւ ամենքին:
 Իբրև հմուտ, քաջ փաստարան,
 Ապացուցեց փաստօրէն,
 Որ զուր է քո մեղադրանքը,
 Յարձակումդ է անօրէն:
 Բայց զիպոմբ տեսան մարդիկ,
 Թուրք առածը լիշեցին.
 «Հեար օխիան մօլլա շմաղ» *)
 Քմծիծաղով զոչեցին:

VII

Հերօտրատր՝ կամենալով
 Անմահանայ աշխարհում,
 Անմրտարար հրդեհ վառեց
 Եփեսոսի տաճարում:

*) Ամեն կարգացող մօլլա շի դառնալ:

Նախանձելով նորա փառքին՝
 Փաստաբանը Հաստաբան
 Ուզեց ինքն էլ անմահանալ
 Ու փորձեց մի անմիտ բան.
 Փորձեց մի օր Պատկանանի
 Փառքը զետին տապալել
 Եւ մեր Հսկայ Պաօշեանի
 Վեհ կոթողը տատանել.
 Սոյլը տեսաւ, բարձր սուլեց,
 Ծիծաղելով՝ բացականչեց.
 «Տեսէք քոթոթն ի՞նչ քաջ է,
 Որ փղի դէմ կը Հաջէ»...

VIII

Այս խօսքերը դուք կը գտնէք
 Մեր «Լուսնի» էջերում,
 Ինը Հարիւր և մէկ թւի
 Երկրորդ գրքի վերջերում:
 Այդ մի սոյլ էր Սոյլի կողմից
 Ինքնավստահ «կրիտիկին».
 Երբ լսեցին - խիտտ ցաւեցին
 Շատ պարօններ ու տիկին:
 Վերև լիշած «կրիտիկ» բառը
 Ես դրել եմ չափերտում,

Որովհետև պարօնն է լող
 Իրան այդպէս հռչակում:
 Իսկապէս նա տիրացու էր,
 Դարձաւ ճեճած վարժապետ,
 Յետոյ՝ իւրիտ, լետոյ՝ «կրիտիկ»
 Եւ լուտանքի մասնագէտ:

IX

Քննադատը քննադատ է,
 Փաստաբանը փաստաբան.
 Յնդաբանը ցնկաբան է,
 Հաստաբանը Հաստաբան:
 Փաստաբանը փաստաբան չէ,
 Երբ իր ճիւղը թողնելով՝
 Մատ է խառնում ամեն բանում՝
 Իր զիպլօմը ցոյց տալով:
 Լաւ էր, եթէ տղէտ, անուս
 Ժողովրդին նա խղճար,
 Ուսած ճիւղին վերաբերեալ
 Հասկանալի գրքեր տար:
 Եթէ երկու որսի լետից
 Վազի մենակ մի թաղի —
 Ոչ մէկին էլ չի բռնելու,
 Որքան էլ որ նա վաղի:

թոյ ի Քոզարս յուսձիտոյն
 Աւերելը հեշտ է, գիւրբին,
 Իսկ շինելը դժուարին.
 «La critique est facile
 Et l'art est difficile»:
 Բայց երկարեց... Առանց այն էլ
 Մեղադրում են, բամբասում,
 Իմ Մուսային մի ճւրլորդ
 Ու ոտոստող ծխտ առում:
 Լիրիկական շեղումները
 Մեղանում չեն ընդունում.
 Այդ է պատճառ, որ իմ Մուսան
 Շատախօս է հաչակում:
 Բայց թող վերև առածներս
 Մնան, էբբև նախերգանք.
 Այժմ եկէք մեր ընդհատում
 Պատմութեանը մենք դառնանք:

XI

«Է՛ր ես լալիս, ցաւդ տանեմ,
 Իմ աննման Գիւլիզնա.
 Է՛ր ես լալիս, շիւան տալիս,
 Ափին մատնդ քեզ համար:

Թէ քէփը՝ չ'ոսնես, թէ հիւանդ ես,
 Կը հրամայեմ հէքիմ գայ, ան յա ի՞նչ
 Ասան, զուզի՛, ասան, բալա, յգրաս ի՞նչ
 Ասան տեսնեմ թէ՛ ի՞նչ կայ: ի՞նչ էտ
 Փնաք Աստուծոյ, ո՛չ եթիմ ես, ի՞նչ
 Ո՛չ տկոր ես, ո՛չ մոլած: Երբ դո՞ւ զՍ
 Տունըդ լիքը, շէն ու հարուստ,
 Անունդ մեծ ու կոլած:
 Քո ազրահէլ հայրը զլիսիդ
 Կանդնած է դեռ՝ սարի պէս, արախ՝
 Իսկ դու անբաղդ որբի մնման ցրտով
 Արտասուում ես գառնապէս»:

XII

«Մաղ աշխարհը նախանձում է, ետ
 Տալիս է քեզ երանի, մայ տալի զՍ
 Որ դու լալտնի, մեծ օջաղի լրտոյ ցԷ
 Մի աղջիկ ես անւանի, ոյ աջմալ սմ
 Իսկ դու այսօր դարդ ես անում, մ՛ի
 Միրտըդ տանջում ու մաշում, ապ զՍ
 Քո տանջանքով իմ ջիդեարը ու նմ
 Փըթոթում ես ու խաշում: Վամաճդ
 Ի՛նչդ է պակաս, ի՛նչ ես ուզում, ա՛ն
 Որ ես առնեմ քեզ համար. ի՛նչի դ՛

Զառ, ապրեջում թագա շորե՛ր,
 Թէ ալ մարջան կամ զոհանր.
 Թէ սաղրի քօշ, թէ ոսկէ գի՞նդ,
 Կամ թէ ալմազ մատանի՞,
 Թէ եաղութի կամ մարգարտի
 Մի նոր վզնո՛ց զեղանի...»

XIII

«Ղաղանգ քաղիմ, կծի՛մ բալաս,
 Գարգըղ ասան իմանամ.
 Ափին մատանգ, ցաւըդ ասան,
 Յաւիդ մի ճար անել տամ:
 Կարելի է, զարուաշըղ
 Քո հրամանը չէ՛ լսել.
 Կամ ո՞վ զիտէ՛ գեադաները
 Մի վատ բան են քեզ ասել:
 Չը լսողին, վատ խօսողին
 Ես խանջալով կը մորթե՛մ,
 Էն սուրբ թուման Առաքելը,
 Որ խանջալով կը մորթե՛մ:
 Ինձ ասում են Մեղի՛ք Մուսա,
 Կըճանաչի՛ ամեն զօհ.
 Վատ մարդուն են զիւ՛լով կը տամ,
 Կը վկայի ամեն ոք...»

XIV

«Բայց դու էլի լաց ես լինում,
 Չես լսում իմ խօսքերը.
 Մեծը երբօր բան է ասում—
 Պիտի լսեն փոքրերը:
 Ձէնդ կտրի՛ր, կըլտոսցըղ
 Հասաւ մինչև Աղասար,
 Ի՛նչ ես լալիս ու՛ վաչ տալիս,
 Գլուխ անում դանգատար...
 Է՛հ, դու զիտես. Ասաւնձ քեզ հետ.
 Ինչքան կ'ուզես՝ լաց եղի՛ր,
 Թէկուզ լացով, ախ ու վախով
 Քո բողազը դու ճղի՛ր...»

Ասաց Մուսան և դուրս դնաց
 Երկմիտ սրտով, գալը պիտի.
 Գիւլիզառը դեռ լալիս էր,
 Հեծկըտում էր դառնազին:

XV

Նախկին դարն էր, ծանր մի գար
 Կոյսի համար ամօթխած.
 Ազատ սէրը մեր հողի մէջ
 Դեռ իր ոտքը չէր կոխած:

Աղատ կամքը, ըզգացմունքը

Օտար էին մեզ համար.

Աւանդական հին օրէնքը՝

Կաշկանդել էր հայ աշխարհ:

Ծնողների բռնութիւնը,

Որպէս դաժան թագաւոր,

Խորտակում էր ու ջախջախում

Մատաղ սիրտը վիրաւոր:

Եւ կուսական անբիծ սրտի

Ձայնըն անկեղծ ու անմեղ

Ըմբոստութիւն ու յանցանք էր

Գեռ համարում ամեն տեղ:

XVI

Սակայն անցան այն դժնդակ օրերը:

Խաւար ու հին օրերը,

Անցան, գնացին, մոռացեցան,

Այժմ եկան նորերը:

Այժմ եկան ազատութեան

Պայծառ օրեր լուսաւոր,

Խօր իտաւարը հալածելով՝

Լոյսը պատեց սար ու ձոր:

Սակայն աւնդ... Պայծառ լոյսը

Մեր աչքերը շլացրեց,

Մեր աչքերը շլացնելով՝

Մեր մտքերը կուրացրեց:

Համեստութիւն ու բարի վարք

Անհետացան մեր դարում.

Բարոյական սկզբունքը

Մնաց նախկին խաւարում:

XVII

Գնա՛ք, նորասէր, ազատամիտ

Ու դեկադենտ օրիորդներ,

Երեկոյթի, ցերեկոյթի,

Թատրոնների թիթեռներ.

Գնա՛ք, գաշնամուր, տխրակլիպիտօ

Ու գահիրա ածողներ.

Վայս, մաղուրկա, ուզունդարա

Ու լեկուրի պարողներ.

Սուրբ-Սարգըսի, Փեթխայինի

Օբաների աղջիկներ,

Մուշտաչիղի, Մամա-Գաթի,

Մութ տեղերի շղջիկներ, —

Մի ծիծաղէք, օ՛ մի՛ ծաղրէք

Գիւլիգառին աննման.

Նա չէր կարող երբէք լինել

«Ազատամիտ» ձեզ նման:

XVIII

Իր ծընողաց կամքի առաջ
 Ըստրուկ էր հեղ և հլու,
 Ապա թէ ոչ՝ սիրածի հետ
 Նա կը սարքէր rendez-vous.
 Կամ կը փախչէր իր հօր տնից,
 Կը սլանար եարի մօտ,
 Եւ կը նետէր եարի գիրկը
 Մի մենաւոր ծառի մօտ:
 Առանց ժամի, քահանայի՛,
 Կ'ամուսնանար եարի հետ,
 Ապա կը տար ապահարզան
 Մի կամ երկու օրից լետ:
 Նա կը ծնէր... Եւ թողնելով
 Իր զաւակին փողոցում,
 Նա կը գնար տալ կրքերին
 Նոր տեսակի դոհացում...

XIX

Եւ խիղճ մայրը, նաժիշտները
 Կոյսի շուրջը բոլորած՝
 Ձանում էին հանգստացնել՝
 Շրւարած ու մոլորած:

Ինչ էր ուզում Գիւլիզաւը,
 Ինչու էր նա հեծկտում—
 Այդ անթափանց խոր գաղտնիք էր,
 Որ պահում էր իր սրտում:
 Նորա սիրտը հասկանում էր
 Այն նաժիշտը սրտակից,
 Որ ամեն տեղ իր տիրուհուն
 Ուղեկից էր, աջակից:
 Միմիայն նա, միմիայն նա
 Գիտէր կոյսի գաղտնիքը.
 Բայց լռութիւնն զրոշմել էր
 Նորա լեզւին կրնիքը:

XX

Գաղտնի վշտից կոյսի սիրտը
 Կեղեքում էր, ջլատում,
 Գառը ցաւից, կասկածանքից
 Վախենում էր, կտրատում:
 Վախենում էր ճակատադրի
 Նա խաղերից դժնդակ,
 Որ մի՛ գուցէ վարդ-յոյսերը
 Թաղեն յանկարծ հողի տակ.
 Որ մի՛ գուցէ հէնց զօկերի
 Մի գնդակից Գաւթ-բէկ...

Օ՛ր, սև՛ մտքեր, մռայլ մտքեր,
Գիւլիզառից հեռացէք...
Անահ Դաւիթ, անմահ Դաւիթ
Ի՛նքն է սիրում շուրջըն, ահ,
Ահի դաշտում, մահի դաշտում
Ի՛նքն է սիրում ահ ու մահ:

XXI

Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ Դաւթի համար
Ահեղ գնդակ, սուր ու թուր,
Նորա կարող ոյժի առաջ
Խոնարհուում են հուր ու ջուր:
Նա կը ջարդի բոլոր զօրքը
Մեղիք Մուսա իշխանի,
Կը սլանայ, կը տիրանայ
Գիւլիզառին գեղանի...
Ինչպէս աշնան երկնքիցը
Կտրուում է անձրևը,
Եւ ամպերի միջից լանկարծ
Շողշողում է արևը—
Այնպէս էլ գեղ, չքնաղ կոյսի
Արտասուքը դադարեց,
Յուսոյ փայլը շողաց լանկարծ,
Նախշուն, դէմքը դարձարեց:

XXII

Երեկոյ էր: Արեգակը՝
Ժողովելով շողերը՝
Ագուլիսից թեքեց, դնաց
Դէպի Դաշտի հողերը:
Կճըղնոցի ժեռոտ գլխից
Վերջին անգամ նա ժպտաց,
Մայր մտնելով սարի լեռն,
Տխուր դէմքով դիմեց ցած:
Եւ ոսկէգօծ ամպիկները
Օրդուբաթի երկնքում՝
Հրաժեշտ տալով արեգակին,
Մնացին մենակ ու տրտում:
Լայնատարած մեծ ըստերը

Արևմտեան լեռների
Սիոււեցաւ, ընկաւ ձորը
Գեղադալար ու բերրի:

XXIII

Թռչունները՝ երբ որ տեսան
Մայր է մտել արևը՝
Աւարտեցին իրանց տաղը,
Տրւին փերջին բարբը:

Երեկոյեան անուշ հովը
 Մայր Արաքսի ափերից
 Փչեց դէպի Ազուլիսի
 Զորամէջըն այգելից: Գործը իոյժիարո՞հ
 Հովիւները սրինգը թողին՝
 Ժողովեցին ոչխար, հորթ,
 Ժողովեցին ու վեր եկան
 Մարալանջով խորթ ու բորթ:
 Աղջիկները կարմրաթշիկ,
 Շարմաղերես ու նախշուն
 Մափուն առան ու գընացին
 Պաղ աղբիւրը կարկաջուն:

XXIV

Կարմրակինջիկ զօկ հարսները
 Քշտած իրանց թւերը,
 Փափլիկ, ճերմակ կունները բաց՝
 Կըթոտում են կովերը:
 Կաթ են կըթում, անուշ կաթով
 Կովկիթները լցնելով,
 Կաթ են կըթում, «բիթլ» ասում,
 Կովի կուրծքը պարպելով:
 Ազուլիսի տաճարների
 Զանգակները հնչել են,

Զանգակները արդէն հնչել,
 Ժողովրդին կանչել են:
 Եւ չարսաւած պառաւ կանայք
 Ժամ են գնում քուչէքով,
 Քարոտ ճանպան թրխկթրխկացում
 Մաղրի քօշի նալչէքով:

XXV

Տե՛ս, ժամաւոր պառաւները
 Բշմաղները քաշեցին,
 Զիաւորին ճամպա տալով՝
 Դէպի մի կողմ քաշեցին:
 Զիաւորը՝ մտրակելով
 Երիվարը վարվաւուն՝
 Անցաւ, գնաց ու ոչ ոքի
 Բնաւ չ'ասաց «բայրակուն»:
 Զիաւորը Դաշտեցի էր—
 Նորա գործքը և անունը
 Թնդացնում են սաղ ձորը:
 Եւ սլացաւ դէպի վերև
 Զիաւորը անւանի,
 Զիւրց իջաւ, մտաւ տունը
 Մելիք Մուսա իշխանի:

XXVI

Աղամ-Ալին... Հազար բարով...
Ոտքըդ խերով... Համեցէք...
Մէտղայ, եկէք, դօշակ դցէք...
Էս ձին տարէք, կապեցէք...
Ուրիշ. քէֆ, հալ... Խաթա-մաթա
Զի պատահել աւանում.

Բայց ե՛կ գնանք գէպի վերև,
Նստե՛նք խալվաթ ալվանում:
Աստ տեսնենք՝ քնչ լուր ունիս
Հալիձորի կողմերից...
Ի՛նչ լուր ունիս Գաւիթ-բէկի
Քամիներից, Հողմերից...
Այս խօսքերով դիմաւորեց
Մելիք-Մուսան իր հիւրին
Եւ անհամբեր ըստաւում էր
Նորա բերած նոր լուրին:

XXVII

Աղամ-Ալին... Այդ անունը
Լսել է միշտ ամեն ոք,
Այդ անունը լիշել է միշտ
Եւ կը լիշի ամեն գօկ:

Աղամ-Ալին հանրահռչակութի պի պի
Բարեգործ էր անւանի. նամաբառաս
Նորա գործքը ոչ մի հարուստից
Ոչ արել է, ոչ կ'անի.
Իր գործերով ու վարմունքով
Ամբողջ Գողթան զաւառում
Նա ինքն իրան անմահացրեց,
Անուն հանեց աշխարհում:

Ամբողջ Գաշտը նորա գործքով
Գորդում էր ու թնդում,
Սմեն մի հալ նորա գործք
Միշտ տեսնում էր ու խնդում:
Այսպիսով նամաբառացից
Ամբողջ Գաշտը մի սլառ նամ

XXVIII

Աղամ-Ալին չէր նմանում
Այն բարեգործ հարըստին,
Որ իր գօլքը բաժանում է
Զունևորին, աղքատին.
Որ իր ոսկին ու արծաթը
Գպրոցին է կրտակում,
Կամ չքաւոր իր սանիկին
Ուսումի է ուղարկում:
Աղամ-Ալին չէր նմանում
Այն մեծատան օրնափառ,

Որ իր փողով մահարձան է
 Կառուցանում իր համար:
 Որ շինում է ժամի բակում
 Քարէ դատարկ թանգարան,
 Թանգարանի տակին շինում
 Իրան համար դամբարան...

XXIX

Աղամ-Ալին չէր նմանում
 Այն փառամոլ հարբատին,
 Որ իր ծախքով գիրք է տպում,
 Ինքը բազմում ճակատին.
 Կամ տալիս է խմբադրին
 Իր փողերից մի գումար
 Ու վաստակում նորա թերթում
 Անթիւ ներբող իր համար:
 Աղամ-Ալին չէր նմանում
 Այն բարերար հարբատին,
 Որ օգնութեան ձեռք է մեկնում
 Իր հարեան աղքատին,
 Ապա խլում, յափշտակում
 Նորա ջահէլ կրնոջը,
 Թողնում կարօտ ու յուսահատ
 Ջահէլ կրնոջ տիրոջը...

XXX

Չէր նմանում նա այն հային,
 Որ լոկ հայ է արտաքուստ,
 Որ լոկ հայ է մարդկանց առաջ,
 Սակայն պարսիկ ի ներքուստ:
 Օ՛, նա այնքան կեղծաւոր չէր:
 Չը կար գիմակ երեսին.
 Ինչոր նորա սրտումն էր միշտ —
 Այն էր նորա երեսին:
 Անկեղծ էր մեր Աղամ-Ալին,
 Թէ երեսանց, թէ սրտանց
 Արդէն վաղնց թուրքացել էր,
 Ապացուցել այդ մարդկանց:
 Ափաշկարա դաւաճանել
 Սուրբ Բրիտոսի Հաւատին,
 Միւննաթւել էր, երկրպագեր
 Նա Փէյղամբար Մահմէդին...

XXXI

Մինչև անդամ... Մինչև անդամ
 Նա իր ծախքով սեփական
 Օրդուբաթում կառուցել էր
 Աղօթարան պարսկական:

Հայրենիքի եկեղեցին

Նա թողնելով քարուքանդ,

Կառուցել էր թուրքի մէջը թիւ 19

Գարձել պարսիկ մոլեռանդ, յոյ պի

Ահա, ահա, թէ որպիսի լաճ յոյ պի

Բարեգործ էր անւանի, սպաս մտախմ

Թող ամեն մի Հայ բարեգործ ամ թ

Աղամ-Ալուց դաս առնի: յի պի 19

Ո՛վ երջանիկ Գողթան երկիր, յոյ պի

Քեզ բիւր Հազար երանի, յոյ պի 19

Հողըք օրհնելի, որ ծընեցիր ճրճիւմ

Դու զաւակներ արժանի, յոյ պի 19

XXXII

Երբ մկիթից Մուհամէդի

Ազանը զիւ հնչում էր, յոյ պի 19

Ամեն անգամ Աղամ-Ալին

Սրտի խորքից հրճւում էր:

Նա հինալաճ, կարմրաթաթախ

Իր մօրուսը շփելով՝

Սկսում էր իր նամազը, յոյ պի 19

Սառը զետնին չոքելով: յոյ պի 19

Ուխտ էր արել գնալ Մէկկէ,

Դառնալ հայրի մեծանուն, յոյ պի 19

Նոր կոչումով անօք-փառօք

Վերադառնալ դէպի տուն:

Բայց կտրելով ճանապարհը, յոյ պի 19

Ամեն կողմից Դաւիթ-բէկ փառասաճ

Հալածում էր Հայրենիքի զո ըմբռ

Ոտիներին ահաբեկ: յոյ պի 19

XXXIII

Աղամ-Ալին թուրքերի մէջ

Մեծ պատիւ էր վայելում, յոյ պի 19

Օրդուբաթի պետը նորան

Մեծ բարիք էր խոստանում, յոյ պի 19

Խոստանում էր՝ երբ մեծանայ յոյ պի 19

Նորա փոքրիկ երեխան —

Կ'ընտրի նորան ախոռապետ

Ու չը զիտեմ՝ թէ ի՞նչ իսլան:

Թուրք Հաւատը հաստատելով՝

Աղամ-Ալու սրտի մէջ,

Նորա օրդոց, թողանց մէջ էլ

Մնաց Հաստատ ու անշէջ:

Ժառանգները՝ հետևելով յոյ պի 19

Հաւատափոխ իրանց հօր, յոյ պի 19

Ծաղրում էին Լուսաւորելու յոյ պի 19

Եկեղեցին զարաւոր: յոյ պի 19

XXXIV

«Աղամ-Ալի, բօջրդ թաղեմ. որ ըլա՞յ
 Հաւատախոխ անիրան», բլնբայ մմեմ
 Հէնց որ անցաւ ձիւորը, նոճայաւ
 Ասաց յետից մի պառաւ. — զգմմմմմ
 «Աղջի Խաթուն, ճանաչեցի՞ր
 Աղամ-Ալուն անամօթ.

Էլի նա էր — եկաւ, զնաց,
 Մտաւ մելիք Մուսի մօտ: զլլ-նարմ
 Էլ ով զիտէ՞ թէ ի՞նչ թալակ ճմ
 Պիտի սարքեն միասին... զկարգոբ
 Այ Տիրամայր Աստուածաճի՛ն, զ ճմ
 Ջնջիր նորանց երկուսին. նոճայաւ
 Երկուսի՛ն էլ, երկուսի՛ն էլ սի պոմ
 Կարե՛մ ես մի պատանում. զգոմ
 Երկուսի՛ն էլ, երկուսի՛ն էլ իր զչ յմ
 Թաղե՛մ ես մի տապահում... զգոմ

XXXV

Ահա այսպէս լիարեբան՝ զգմմմմ
 Զօկ պառաւը ժամաւոր պոխառաւաւ
 Աղամ-Ալուն ու Մուսային յողբա՞ծ
 Տըւաւ օրհնանք փառաւոր: զգմմմմ

Է՛հ, ամօթ չէ. արժանաւոր զմ յմ
 Մարդկանց պէտք է օրհնութիւն. զմ
 Օրհնութիւնը ունի իր մէջս Ք յմ
 Քաջալերող զօրութիւն: զմ
 Արժանաւոր մշակը միշտ զմ
 Իր վարձին է արժանի, յ նոտայս
 Իսկ վարձը միշտ արժանաւոր
 Մշակին է արժանի: զ
 Ներողութիւն. զիտեմ՝ թէպէտ
 Անախորժ է, անյարմար, յ-նյարմ
 Բաց կարիքը ինձ ըստիպեց զմ
 Կրկնել վերեւ երկու բառ: զմ

XXXVI

Աղամ-Ալին Մուսայի Հետ
 Բարեկամ էր սրտակից. զմ
 Ամեն զործում միշտ նորա Հետ
 Համերաշխ էր, աջակից: զմ
 Արթուն աչքով զիշեր-ցերեկ
 Դիտում էր նա իր չորս դին, յմ
 Վտանգ եղած ժամանակը՝ զմ
 Իսկոյն յայտնում մելիքին: զմ
 Լրտեսներին արդէն վաղուց զմ
 Ուղարկել էր նա Ղափան, զմ

Իսկ Արաքսի ափերի մօտ յօնա շէն
Նշանակել պահապան: իս բնաբրդա
Եկել է նա Մուսայի մօտ, այն ժամ շէն
Լուր է բերել բօթաբեր: բոյժյաջա
Մելիք Մուսան նորա լուրին սմանելով
Ըսպատում է անհամբեր: Եվ զգալի զի

XXXVII

«Գաւիթ-բէկի քամինները,
Խօսեց յուզւած Գաշտեցին —
Նորա դատարկ քամինները
Սև փոթորկի փոխւեցին.
Եւ մեր կարծած նորա անդօր,
Թեթևաշունչ հոգմերը
Շուտով ահեղ հոտանքներով յԱ-նորմ
Կը փչեն մեր կողմերը: զի նայեցա՞ն
Սարսափելի, սև փոթորկից, որ մենմ
Քամիներից ահաւոր, զի սլցազմեաւ
Կը դրդան, կը տատանեն մտեցմ
Ազուխսի սար ու ձոր... զի նուով՞
Տաճիկները կոտորել են, սար բմաւմ
Տաճիկները փախել լիտ: մայայ մյոյնմ
Իսկ Հայիրը՝ ոտքի ելած՝ միջմմտոյմ
Միացել են Գաւթի Հետ: յմիցարմ

XXXVIII

Յնցւեց Մուսան, նա փրփրեց,
Գաղանի պէտ՝ մռնչաց,
Գաւիթ-բէկի փեչ անունին յայն ժամ
Լուտանք թափեց կատաղած: մարտն
Աղամ-Ալու բերած զոյժը, առ շ ալիմ
Որպէս մի նետ թունաւոր՝ յայն ժամ
Խոցուեցով՝ մրմնջացրեց սօս փառսմ
Նորա սիրտը նենդաւոր: սպրդաւմ
Սալահն մռայլ մտածմունքը շարժել
Նորա հոգին պաշարեց. նայեմտոյամ
Խոթուաղէմ ու մտատանջ՝
Նա իր զլուխը քաշ արեց:
Այդ միջոցին մի ճանկլաւիկ
Կամաց մտաւ ալփանը, յայն ժամ
Հեզ ու խոնարհ՝ դրաւ թախթին
Իր պատրաստած դալլանը:

XXXIX

Խորհրդաւոր լուր թիւն էր
Տիրում ամբողջ ալփանում.
Ջուրն էր միայն դալլանի մէջ
Պլպլտալով ձայն հանում:

Կապոյտ ծուխը քուլա-քուլա
 Բարձրանում էր դէպի վեր,
 Իր Հետ տանում, օդում ցրում
 Ժանտ Մուսայի սև մտքերը: Կմարա՞
 Մութը պատեց: Ազուլիսի յգ-նիվա՞
 ձրագները վառեցին. Իր նի ց մնաւո՞ւ
 Երկու Հատ բու լեռները մէջ՝ նար՞
 Հերթով տխուր վայեցին: Ին սխրց՞
 Մուսայի մօտ՝ ձէթի միջին արձագո՞ր
 Պատրոյզն աղօտ վառւում էր, ապա՞
 Իսկ Դաշտեցին պատմութիւնը յայն՞
 Շարունակում, պատմում էր: Եւ ապա՞
 Զմատանն ու ներատեսն՞
 Իմիս XL Գոյտը զի ամ
 Երեք Հարիւր լիսուն Հոգով բանա՞
 Դաւիթ-բէկը փախչում է ամ արձ
 Եւ Անապատ ամբողջ մէջ ապապս զի
 Պատսպարւում, թագչում է:
 Տաճիկները պաշարում են
 Այդ ամբողջ չորս կողմից
 Եւ սկսում կատաղութեամբ արդշիսի
 Ռմբակոծել իր Հիմքից: Իողու նապի՞
 Սակայն ի զօւր. ամուր բերդը
 Պաշտպանում է քաջաբար,

Կարկտի նման՝ զնդակները
 Տեղացնելով անդադար:
 Երբ մթնում է, Տէր-Աւետիք արձագո՞ր՝
 Եւ Մխիթար Սպարապետ արձագո՞ր զրմ
 Դաղտնի դռնով դուրս են գալիս արձագո՞ր
 Սպառազինւած զնդի Հետ: Եւ ամապս՞
 Կարթ-ը Գիմի ց մող ց զմկա՞ մր՞
 Մն. բարձր — XLI ամ՞ ամի՞ յմրո՞
 Եւսայ ի մ յմ ց աւա՞ զիցոս՞ նե՞
 «Դուրս են գալիս և լեռներից արձագո՞ր
 Յանկարծակի յարձակում, արձագո՞ր նե՞
 Տաճիկներին մթութեան մէջ զմ ց յօր
 Շիտթեցնում, փախեցնում: Գմ ց յօր զի
 Այդ ժամանակ Դաւիթ-բէկն էլ յա՞
 Իր խմբի Հետ դուրս գալով՝ բնագո՞ր
 Սկսում է կոտորածը, փախա՞ր ամ
 ԱՀ ու սարսափ սփռելով: Եւ արձագո՞ր
 Եւ Հայերը երկու կողմից արձագո՞ր նե՞
 Տաճիկներին մէջն առած՝
 Կատաղութեամբ սկսում են
 Անասելի կոտորած...
 Պէքիր փաշան, Արար-Ալին արձագո՞ր
 Յուսահատւած նահանջում, արձագո՞ր
 Զէնքը ձեռից շարտում են ճարձ զմ
 Ու սարսափած լետ փախչում: Գիմա՞ն

XLII

«Պրօշակները և զէնքերը
Ողջ խլում է Գաւիթ-բէկ,
Ազուլեցի քաջերին էլ
Ըսպանտ՝ է նա մէկ-մէկ...
Այն Հայերը, որոնք բէկին
Թողել էին, Հեռացել —
Այժմ նորից Հաւաքւել են
Ու նորա Հետ միացել:
Այժմ Գաւիթ ըսպառազէն
Զօրքեր ունի անհամար,
Իր զօրքերով տաճիկներին
Հալածում է անդադար:
Նորանց իսպառ վաւրդել է
Նա Ղափանի դաւառից,
Վաւրդում է, Հալածում է
Այժմ Սիւնեաց աշխարհից:

XLIII

«Պարսկաստանի թագաւորին՝
Շահ-Թահմազին անարի,
Որ եկած էր արգէն Թաւրիդ՝
Տաճկի մուտքը խանդարի —

Գաւիթ-բէկը ուղարկում է իր մօլիս չի
Սարսափելի մի նրէկը...
Ի՞նչ ես կարծում — երե՞ք Հազար չի
Տաճիկները գրլուխներ...
Շահըն ուրախ ու զոհ սրտով զմիջի
Այդ նրէկը ընդունում,
Գաւիթ-բէկին խիստ զովում է,
Մեծ բարիքներ խոստանում ..
Շուտով կը գայ, կը սլանայ
Նա մեր Գողթան աշխարհը.
Այն ժամանակ ատն, մեկիք,
Ի՞նչ կը լինի մեր ճարը...»

XLIV

Բայց մեկիքը նստած էր լուռ,
Ապշած դէմքով ու շրւար.
Աղամ-Ալու վերջին խօսքը
Զը Հասկացաւ նա իսպառ:
Կէս զիշեր է: Գեղ լուսինը
Ամպերի մէջ լողալով՝
Ընթանում էր դէպի սարը,
Կանթեղի պէս շողալով:
Սարի գլխին սև ամպերը
Կուտակեցին միասին

Եւ սիւռեցին մօայլ քօղը ի յգ-Յիվոսի
 Վառ կանթեղի երեսին: զյժմասացով
 Եւ աստղերը այստեղ, այնտեղ՝ զՅի
 Ամպիկները արանքում, զյժմասիժմաՅ
 Երկնի կապուտ Ֆօնի վերայ՝ մցժամ
 Մեացին մենակ ու տրտում: յժգժ քչժ
 յժ Եւստիօս ուսիժ միժ յգ-Յիվոսի
 յժգժ յժմասացով յժմաց յժմաց յժմժ
 յժմաց յժ յժար յժ յժուսոմ
 Աղուլիսի տները մէջ Երբո՞ր զմն ամ
 Լոյսը վաղուց մարել է: ամանտե մչժ
 Եւ յօգնատանջ ժողովրդի միժ յժ յժ՜
 Քուներ վաղուց տարել է:
 Բայց Մուսայի, Աղամ-Ալու
 Քուներ բնաւ չէր տանում.
 Ամբողջ գիշեր արթուն նստած՝ յժա՜
 Խորհում էին այլանում: յժ յժացրժ
 Երբ արևը՝ հայածելով յժ յժմացրժ
 Գիշերային մօայլը, ամ յժարայիսժ յժ
 Սիւռեց վերից երկրի վերայ յժգժր յժ՜
 Ոսկեճաճանջ իր փայլը — յժ յժգժնժ
 Աղամ-Ալին ոտքի ելաւ, յժ նո՜ւա եժ՜
 Հրաժեշտ տրուաւ մեղիքին. յժրժ յժմա՜
 Խորհրդաւոր ժպտաց հեռւից յժ յժա՜
 Եւ մտրակեց նժողգ ձին: յժգժարայիսժ

XLV

Կեր զժգժա՜ XLVI յժ յժ րժուսժ
 Եւ յժ յժ յժմասաց յժմասիւսժ
 Մեծ ժողով կայ այսօր մեղիք յժուսժ
 Մուսայի տան լայն քակում. յժաՅ յժ
 Գողթան երկրի անանիքը յժ րժուսժ
 Գումարում են, հաւաքում: յժգժար՜
 Գալիթ-բէկի լաղթու թիւնը յժգժրգա՜.
 Լսել էին բոլորը. յժ ուժարաճմար յժ
 Ռագմի դաշտի ահեղ լուրք յժ րժուսժ
 Թնդացնում էր պաղ ձորը: յժմաճմաճմ
 Որդեկորոյս ճնդդները յժ յժարայիսժ
 Լալիս էին վշտահար, յժմանպա՜ յժ
 Ժանտ Մուսային անիծելով՝
 Արցունք թափում անդադար:
 Որբւայրի ջահէլ հարսներ
 Ողբում էին ուղլալիս, յժաճմժ յժա՜
 Իրանց կարմիր կինջիկները յժ վժա՜
 Պատտօտում, վալ յժալիս: յժաճմա՜
 յժգժ յժ յժմասաց յժգժա՜ յժա՜
 յժգժ յժ յժ XLVII յժաճմժ յժ յժմժ
 յժ յժա՜ յժմասաց յժմարք յժգժ յժ՜
 Գողթան երկրի անանիքը յժարայիս՜
 Ահա եկան ժողեցին. յժո՜ յժարայիս՜
 Բախում գրած հաստ գերանին յժո՜ յժ
 Նստոտելով՝ շարեցին: յժարայիս՜ յժ

Այտեղ էին Խուզին, Փանին,
 Արաղխանը, Հապետը,
 Խօջամիրը, ձաճամանին
 Ու Տապտապից Կապետը:
 Այտեղ էին և Դաշտեցի
 Բազարբաշի Մակարը,
 Վարդերի պետ վարդապետը
 Ու դանձապետ Մարգարը:
 Այտեղ էին Շահից-Կուքան,
 Նուսնուսեցի Լօբբազը,
 Վարդազարը, Բալթաբեղը
 Ու Եարամագ-Շահպազը:

XLVIII

Մտաւ Մուսան: Բոլորեքեան
 Ոտքի ելան, կանգնեցին,
 Պատկառանքով և լուռ ու մունջ
 Նորս առջև շարեցին:
 Մեկիք Մուսան ալլալլաճ էր,
 Դէմքը դեղնած, խորշոմած,
 Բուխարի սև փափաղի տակ՝
 ձակատը խոր կնճռւած:
 Իր բօրանի կարմիր չուխի
 Նեղ ու երկայն թևերը՝

Վերև քաշած, երկուտակած՝
 Նա գցել էր ուսերը:
 Չուխի տակից երևում էր
 Արխալուղը թանկագին՝
 Այջագներին գառ բալթաներ,
 Ոսկէ երիզ օձիքլին:

XLIX

Նա կապել էր մէջքին երկայն
 Իր կեռ թուրը ոսկեպատ.
 Գօտկից կախել սաւաղ արած
 Դաշոյնը մեծ ու պողպատ:
 Լայն վարտիկը՝ կարած ընտիր
 Խաչմազի սև մետաքսից՝
 Հաւաքել էր նա իր կարմիր
 Կօշկի մէջը վերևից:
 Իր աջ կողմի անկարուրդում
 Ցցել էր նա մի մտրակ,
 Որով ծեծում, մտրակում էր,
 Ով խօսում էր Հակառակ:
 Թաւ ու կիտած իր յօնքերի
 Տակից Մուսան նայեց խոր,
 Ժողովի Հետ սկսեց խօսել
 Չայնով խրոխտ, ահաւոր:

Նայառաւորքի շառագ աղմկ
 զգոստ զձ յձր ամ
 Այդ միջոցին բակի կողքին
 Բացեցաւ մի պատուհան, գրտուսկով
 Յանկարծ փայլեց զեղած պիտ
 Գիւլիզառն աննման...
 Նոր էր բացել պատուհանը,
 Նրբ երկնքի կամարում
 Յանկարծակի կատարեցաւ
 Արեգակի խաւարում: զձ յձր ամ
 Արեգակը՝ ամաչելով՝ զգտնել ամբ զձ
 Փախաւ, մտաւ ամպի տակ, բլբլտով
 Ամպի տակից ճկտի տալով՝ զմտնաւ
 Սկսեց նայել զէպի բակ:
 Իսկ թէ ի՞նչ էր խօսում Մուսան
 Այդ ժամանակ իր բակում—
 Թողնէնք մնալ, այդ կը պատմեն
 Վէպիս երբորդ նընաղում:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆՆԵԱՆՑԻ

1) ԽՕԼԵՐ, վողբղիլ (սպառուած)	10 հ.
2) ԱՐԻՈՒԹԵԱՆ ԹԵՒԵՐԸ (Թարգմ.)	30 հ.
3) ԱՄՈՐԻԻՆ (սակաւաթիւ)	20 հ.
4) ՀԱՆՅՔ ու ԿԱՆԱԿ (սակաւաթիւ)	30 հ.
5) ԲԱՆԱՍՏԵՂԵՈՒԹԻՆՆԵՐ (սակաւաթիւ)	50 հ.
6) ՄԵԼԻՔ-ԲԷՊԻԱՐ, պատմ. պօէմ	10 հ.
7) ՄԵԼԻՔ-ԻՐՍՈՒՓ, պատմ. պօէմ	20 հ.
8) ՆՈՒՆԳՆԵՐ	30 հ.
9) ՀԱԶԱՐԵՆ-ԵԼԵՈՒԼ, ֆէէրիս 3 սրարուածով	30 հ.
10) ՄՈՒՍԱ, պատմ. պօէմ, նւագ I.	20 հ.
11) ՄՈՒՍԱ, » » նւագ II.	20 հ.

Գրքերը Թիֆլիսի գրապատճառներին կամ հեղինակին՝ Тифлис,
Чавчавадзевская ул. д. Маркарова № 25 а.

ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊ.

Գումարով գնողներին 20% զիջում:

31980